

STATĚ

CONDICTIO OB TURPEM CAUSAM V JUSTINIÁNSKÉM PRÁVU A JEJÍ UŽITÍ V PRÁVU MODERNÍM

Petr Dostálík

Příspěvek se zabývá problematikou bezdůvodného obohacení. Mapuje případy použití zvláštní žaloby na to, co bylo dáno z nečestného důvodu, v římském právu (kde příslušela zvláštní *condictio ob turpem causam*), zabývá se zejména jednotlivými skutkovými okolnostmi a situacemi, ve kterých římstí právníci poskytovali tuto kondikci, a z těchto situací vyvozuje obecnější zásady, kterými se římská právní věda řídila.

V obligačním právu obecně platí, že to, co bylo poskytnuto věřitelem, bylo poskytnuto dlužníkovi za nějakým počestným důvodem (*datio ob rem honestam*, „honest purpose“). Pokud bylo poskytnuto za nečestným účelem, římské právo se – prostřednictvím praetora – vždy pokoušelo bránit dlužníka, pokud byla v rámci uzavírání smlouvy spáchána nějaká hanebnost, ať již to bylo použití násilí (*vis*), zneužití omylu, uvedení v omyl (*dolus*) nebo zneužití nezkušenosti a mládí druhé strany (*restitutio in integrum*, a později *actio legis Plaetoriae*). Velkou úlohu v tomto boji sehrála zejména námitka zlého úmyslu (*exceptio doli*). Tyto snahy vyvrcholily v justiniánském právu zavedením *condictio ob turpem causam*. Tato kondikce je traktována v Digestech v 5. titulu 12. knihy pod názvem *condictio ob turpem vel iniustam causam*.¹ Smysl a účel této kondikce vyjadřuje právník Paulus takto:

Dig. 12, 5, 1, 2.

Paulus libro decimo ad Sabinum

Quod si turpis causa accipientis fuerit, etiamsi res secuta sit, repeti potest.

Paulus v 10 knize K Sabinovi

*A naopak, je-li na straně příjemce nemravný důvod, lze vymáhat, i když bylo plněno.*²

Tuto kondikci je možno poskytnout ve dvou případech. Za prvé slouží k vymožení nazpět těch peněz, které byly poskytnuty proto, aby nebyl spáchán delikt:

Dig. 12, 5, 5.

Iulianus libro tertio ad Urseium Ferocem

Si a servo meo pecuniam quis accepisset, ne furtum ab eo factum indicaret, sive indicasset sive non, repetitionem fore eius pecuniae proculus respondit.

Iulianus ve 3. knize K Urseiovi Ferókoví

*Pokud někdo přijal peníze od mého otroka za to, že neprozradí krádež, kterou spáchal, Proculus odpověděl, že lze vymáhat, ať již to prozradil nebo nikoli.*³

¹ DAUBE, D. *Turpitude in Digest 12, 5*. In *Studies in Roman Law in Memory of A. Arthur Schiller*, 1986, s. 133 a násl.

² *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV. Vybrané části*, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 539.

³ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV. Vybrané části*, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 541.

*Pokud byly peníze zaplacený, a delikt byl přesto spáchán, bylo možno vymáhat peníze nazpět pomocí *condictio causa data causa non secuta*. Zvláštní *condictio ob turpem causam* byla dána proto, aby bylo možné požadovat peníze nazpět, i když bylo splněno to, za co byly peníze zaplacený. Mohu tedy vymáhat pomocí kondikce, i když nebyl spáchán delikt (a je tedy splněno to, oč žádal). Pokud byly peníze zaplacený, a zločin byl přesto spáchán, bylo možno vymáhat peníze nazpět pomocí *condictio causa data causa non secuta*. Typickým příkladem takového „nečestného převodu“ je odevzdání peněz, aby nebyl spáchán delikt:⁴*

Dig. 12, 5, 5.

Iulianus libro tertio ad Urseium Ferozem

Si a servo meo pecuniam quis accepisset, ne furtum ab eo factum indicaret, sive indicasset sive non, repetitionem fore eius pecuniae proculus respondit.

Iulianus ve 3. knize k Urseiovi Ferókovì

Pokud někdo přijal peníze od mého otroka za to, že neprozradí krádež, kterou spáchal, Proculus odpověděl, že lze vymáhat, at' již to prozradil nebo nikoli.⁵

Je zřejmé, že neprozrazení krádeže je nečestným jednáním, a že otrok si nemůže ponechat vyplacené peníze i když pachatele krádeže neprozradil.

*Užití *condictio ob turpem causam* však není omezeno pouze na krádež.*

Dig. 12, 5, 2, pr.

Ulpianus libro 26 ad edictum

ut puta dedi tibi ne sacrilegium facias, ne furtum, ne hominem occidas. In qua specie Iulianus scribit, si tibi dedero, ne hominem occidas, condici posse:

Ulpianus ve 26. knize K ediktu

když jsem ti například dal, abys nespáchal svatokrádež nebo krádež, anebo abys nezabil člověka. Ohledně toho Iulianus píše: když jsem ti něco dal, abys nezabil člověka, je možné vymáhat.⁶

K jakému účelu používají Iulianus a Ulpianus v těchto případech kondikci? Z obou fragmentů vyplývá, že vlastnické právo k tomu, co bylo dáno, přešlo na příjemce, navzdory nečestné pohnutce.⁷ Pokud byly peníze zaplacený, a delikt byl přesto spáchán, bylo možno vymáhat peníze nazpět pomocí *condictio causa data causa non secuta*. Zvláštní *condictio ob turpem causam* byla dána proto, aby bylo možné požadovat peníze nazpět, i když bylo splněno to, za co byly zaplacený peníze. Vidíme, že v tomto případě se nabízejí dvě kondikce – *condictio ob turpem causam* a *condictio causam datam causam non secutam*. Obě kondikce vyžadují převod věci, ovšem *condictio causa data causa non secuta* se použije tehdy, pokud není splněn účel (*causa*) za kterým bylo jednání uzavřeno. V případě *condictio ob turpem vel iniustam causam* je účel jednání splněn, ale tento účel je následně posouzen jako *turpis*. Obě kondikce mají k sobě zajisté velmi blízko, dokonce

⁴ DAUBE, D. *Turpitude in Digest 12, 5*. In *Studies in Roman Law in Memory of A. Arthur Schiller*, 1986, s. 133 a násl.

⁵ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV. Vybrané části*, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 541.

⁶ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV. Vybrané části*, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 539.

⁷ LIEBS, D. *The History of Roman Condictio up to Justinian*. In *Legal Mind. Essays for Tony Honore* (eds. N. MacCormick, P. Birks). Oxford: Clarendone Press, 1986, s. 174 a násl.

tak blízko, že je R. Zimmermann považuje tuto kondikci za podtyp *condictio causa data causa non secuta*.⁸

M. Sobczyk pokládá tuto subsumpci za problém,⁹ a po jistém váhání se přiklání k názoru, že *condictio ob turpis vel iniustam causam* je v justiniánském právu samostatným typem kondikce.¹⁰

Podobně problematická je definice pojmu *turpis*. Z čistě lexikálního významu může být *turpis* přeloženo jako „ošklivý“, „ohavný“, v přeneseném významu pak „hanebný“, „hnusný“ nebo „nečestný“.¹¹ Oxfordský slovník přidává ještě významy fyzicky odporný („physically disgusting“) a ošklivý na pohled („repulsive to the sight“). Z hlediska chování se *turpis* překládá jako hanebnost („shameful to do“), jako jednání, které nese negativní následky pro jednatelovo („disgraceful“). Slovník připomíná v této souvislosti *actiones turpes*, které měly za následek *infamii*.¹² Již z jazykového rozboru vyplývá, že ne každé jednání dosahuje intenzity nečestného jednání. Musí se jednat o něco skandálního, o takové jednání, které působí *infamii*. Obvykle bývá pojem nečestného jednání ztotožňován s jednáním v rozporu s dobrými mravy (*contra bonos mores*).¹³ Je ovšem otázkou, zda je možno pojmy *turpis* a *contra bonos mores* skutečně ztotožnit. Jednak římské standardy toho, co je v rozporu s dobrými mravy, se mohou lišit od našich současných standardů,¹⁴ jednak z výkladu pojmu *turpis*, který byl proveden výše, vyplývá, že *turpis* je něco skutečně ohavného – krádež, svatokrádež, vražda, tedy něco, co se přičí bohům i lidem. Co mají oba pojmy *turpis* i *contra bonos mores* společné je právní důsledek takového jednání. Jednání *turpis* i *contra bonos mores* jsou neplatná. A to i tehdy, pokud byla vložena do jinak bezvadného právního jednání podmínka (*condicio*), jsoucí v rozporu s dobrými mravy.¹⁵

Přestože je právní jednání „obligačně“ neplatné, jeho věcně-právní účinky, např. převod vlastnického práva trvají. To platí zvláště v případě, že byl převod proveden pomocí *manipatio*. Vůle převodce převést vlastnické právo a vůle příjemce přijmout mancipovanou věc do vlastnictví způsobí, díky abstraktní povaze *manipatio*, že vlastnické právo k předmětu přejde z převodce na nabyvatele.

⁸ ZIMMERMAN, R. *The Law of Obligations. Roman Foundation of the Civilian Tradition*. South Africa: Juta & Co. Ltd, Deventer, Boston: Kluwers, 1990, Reprint 1992, s. 845: „it's success did not depend on the further requirement of *causa non secuta*, but merely on the infringement of the *boni mores* of the part of the recipient“.

⁹ SOBCZYK, M. *Swiadczenie w zamierzonym celu, który nie został osiągnięty. Studium z prawa rzymskiego*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa – Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności Dom Organizatora, 2012, s. 208.

¹⁰ SOBCZYK, M. *Swiadczenie w zamierzonym celu, który nie został osiągnięty. Studium z prawa rzymskiego*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa – Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności Dom Organizatora, 2012, s. 215.

¹¹ PRAŽÁK, J. M. – NOVOTNÝ, F. – SEDLÁČEK, J. *Latinsko-český slovník. L–Z*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955, s. 598.

¹² GLARE, P. G. W. *Oxford Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press, 1982, repr. 2007.

¹³ SOBCZYK, M. *Swiadczenie w zamierzonym celu, który nie został osiągnięty. Studium z prawa rzymskiego*. Toruń, 2012: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa – Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności Dom Organizatora, s. 210. KUBEŠ, V. *Smlouvy proti dobrým mravům*. Brno – Praha: nakladatelství Orbis Praha XII Fochova 62, 1933.

¹⁴ SOBCZYK, M. *Swiadczenie w zamierzonym celu, który nie został osiągnięty. Studium z prawa rzymskiego*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa – Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności Dom Organizatora, 2012, s. 209. Viz také LOTMAR, P. *Die Unmoralische Vertrag. Insbesondere nach gemeinem Recht*. Leipzig: Duncker & Humblot, 1896, s. 83 a násl.

¹⁵ Dig. 28, 7, 14.

V římském právu tedy přecházelo vlastnické právo i tehdy, pokud došlo k předání věci z nečestné pohnutky.¹⁶ Proto může mít i neplatné jednání *contra bonos mores* právní následky, spočívající v nároku na zpětný převod vlastnického práva k předmětu plnění.

Právnick Paulus rozděluje nečestné jednání podle toho, zda se hanebnosti účastní pouze jedna strana – ať již převodce nebo příjemce – nebo zda se hanebnosti účastní obě strany:

Dig. 12, 5, 1, pr. in fine

Paulus libro decimo ad Sabinum

... *turpem autem, aut ut dantis sit turpitudō, non accipientis, aut ut accipientis dumtaxat, non etiam dantis, aut utriusque.*

Paulus v 10. knize K Sabinovi

*V případě nemravného výsledku je nemravnost buď na straně poskytovatele, a nikoli příjemce, nebo u příjemce, a nikoli u poskytovatele, anebo u obou.*¹⁷

Pokud obě strany věděly, že plní v rozporu s dobrými mravy, pak není možné považovat plnění za *indebitum* a je vyloučeno užití *condictio indebiti*. Dále není možné použít tuto kondikci v případě, že by se jednání *contra bonos mores* týkalo pouze převodce.

Toto Paulovo dělení se stalo základem systematiky nečestného jednání. Pokud se nečestnost týká pouze toho, kdo plnění přijímá, pak nemůže kondikci použít ten, kdo plnění poskytl. Příkladem takového jednostranného nečestného jednání je právě zabití otroka, krádež nebo svatokrádež (viz výše Dig. 12, 5, 2, pr.). V takovém případě může převodce požadovat plnění nazpět. K užití kondikce nejsou již stanoveny žádné další podmínky. Plnění je možno požadovat i tehdy, pokud skutečně nedošlo ke krádeži nebo k zabití, a tedy poskytnuté plnění posloužilo svému účelu.

Hraniční případ nečestného jednání představuje následující fragment:

Dig. 12, 5, 4, 4.

Paulus libro 14 ad Plautium

Si tibi indicium dederō, ut fugitivum meum indices vel furem rerum mearum, non poterit repeti quod datum est: nec enim turpiter accepisti. Quod si a fugitivo meo acceperis ne eum indicares, condicere tibi hoc quasi furi possim: sed si ipse fur indicium a me accepit vel furis vel fugitivi socius, puto conditionem locum habere.

Paulus ve 14. knize K Plautiovi

*Dám-li ti kvůli tomu, abys mi prozradil, kde je můj uprchlý otrok, nebo zloděj mých věcí, to, co bylo dáno, vymáhat nelze, neboť jsi přijal z nemravného důvodu. Kdybys však přijal od mého uprchlého otroka, abys ho neprozradil, mohu od tebe vymáhat jako od zloděje. Pokud však přijal ode mne odměnu za udání sám zloděj, jeho společník, nebo společník uprchlého otroka, má se za to, že kondikce místo má.*¹⁸

Peníze byly v tomto případě poskytnuty peníze za účelem objasnění toho, kde se nachází uprchlý otrok nebo ukradené věci. Takové přijetí peněz není považováno za nečestné. Stejně řešení přijímá i Ulpianus.¹⁹

¹⁶ KUPISCH, B. *Ungerechtfertigte Bereicherung: geschichtliche Entwicklung*. Heidelberg: Decker und Müller, 1987, s. 14.

¹⁷ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV*. Vybrané části, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 539.

¹⁸ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV*. Vybrané části, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 541.

¹⁹ Dig. 19, 5, 15.

Připomínám, že dokonce existovala i zvláštní profese, která se zabývala pátráním po uprchlých otrocích.²⁰ Pokud ovšem někdo přijal peníze od otroka za to, že neprozradí místo svého úkrytu, může vlastník otroka požadovat vydání takových peněz. Takové jednání je nejen nečestné, ale také protiprávní, protože otrok nemůže mít vlastní peníze, ale platí penězi svého pána. V tomto případě bude použita *condictio furtiva*.²¹ Pokud by peníze za takovou informaci přijal zloděj, nespáchá ohledně těchto peněz krádež, ale bude moci být žalován pomocí *condictio ob turpem causam*.

Krádež, vražda nebo zabití jsou skutečně zavrženímhodná jednání, kdy příjemce nemůže být žádným způsobem chráněn. Je velmi zajímavé, že takovým frapantním porušením postavili římscí právníci na roveň situaci, kdy má být převodem příjemce pohnut k jednání, které i tak je povinen vykonat.²² Jako příklad v pramenech můžeme uvést:

Dig. 12, 5, 2, 1.

Ulpianus libro 26 ad ediktum

Item si tibi dedero, ut rem mihi reddas depositam apud te vel ut instrumentum mihi redderes.

Ulpianus ve 26. knize K ediktu

*Stejně tak lze vymáhat, když ti dám, abys mi vrátil věc, kterou jsem měl u tebe v úschově, nebo abys mi o tom vydal potvrzení.*²³

Máme tedy dvě skutkové podstaty – bylo poskytnuto plnění proto, aby nebyl spáchán delikt nebo bylo poskytnuto plnění, které mělo být poskytnuto z jiného právního důvodu. Mezi zmiňovanými případy chybí *iniuria*, u které však Celsus také umožňuje požadovat vrácení.²⁴ Výčet jednání, na základě kterých je možno požadovat protiplnění, je mnohem širší. M. Sobczyk řadí mezi případy, kdy je možno požadovat navrácení plnění, které bylo vynuceno hrozbou.²⁵

Případem, který Ulpianus řadí do druhé skupiny, je zaplacení vypůjčitelu.²⁶ Komodatář využívá toho, že má věc fyzicky v moci, a nechá si zaplatit za to, co je povinen učinit podle práva zdarma. Jedná se o nečestné jednání výlučně na straně příjemce.²⁷ Komodant tedy může požadovat nazpět plnění, i tehdy pokud mu byl předmět výpůjčky skutečně vrácen. Plnění může požadovat na základě kondikce – podle justiniánského názvosloví se jedná o *condictio ob turpem causam*, nikoliv *condictio indebiti*, protože plnil vědomě.²⁸ Podobně je řešena situace, kdy je smluvní strana u kupní smlouvy, příkazní smlouvy nebo nájmu „motivována“ tím, že je jí zaplacen za to, že vydá předmět smlouvy druhé smluvní straně:

²⁰ BELLEN, H. *Studien zur Sklavenflucht im Römischen Kaiserreich*. Wiesbaden: F. Steiner, 1971, s. 52 a násl.

²¹ PFLÜGER, H. H. *Condictio ex iniusta causa*. ZSS, 1911, 32, s. 171 a násl.

²² PAVLÍČEK, A. *Žaloby z obohacení vedle rakouského práva občanského se zvláštním zřetelem k právu obecnému, k zákonům i nástinům moderním*. Spis cenou Jednoty právnické počtený. Praha: Nákladem Jednoty právnické, 1873, s. 189.

²³ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV*. Vybrané části, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 539.

²⁴ Dig. 12, 5, 4, 2. Avšak vždy, když se dopouští nemravnosti pouze příjemce, říká Celsus, že se vymáhat může, například když ti dám, abys mě neurazil. (Skřejpek, s. 539–541).

²⁵ SOBCZYK, M. *Swiadczenie w zamierzonym celu, który nie został osiągnięty. Studium z prawa rzymskiego*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa – Stowaryzowanie Wyższej Użyteczności Dom Organizatora, 2012, s. 216.

²⁶ Dig. 12, 5, 9, pr.

²⁷ PASTORI, F. *Il commodato nel dirritto romano. Con contributi allo studio della responsabilita contrattuale*. Milano: A. Giuffrè, 1954, s. 95.

²⁸ MEYER-SPACHE, R. A. *The Recovery of Benefits Conferred. A Historical and Comparative Study with Particular Emphasis on the Law of Unjustified Enrichment*. Aberdeen: University of Aberdeen, 2012, s. 19.

Dig. 12, 5, 9, 1.

Paulus libro quinto ad Plautium

Si rem locatam tibi vel venditam a te vel mandatam ut redderes, pecuniam acceperis, habebo tecum ex locato vel vendito vel mandati actionem: quod si, ut id, quod ex testamento vel ex stipulatu debebas, redderes mihi, pecuniam tibi dederim, condictio dumtaxat pecuniae datae eo nomine erit. Idque et Pomponius scribit.

Paulus v 5. knize K Plautiovi

Jestliže jsi přijal peníze, abys vydal věc, která ti byla pronajata nebo tebou prodána, nebo ti byla předána v rámci příkazní smlouvy, mám proti tobě možnost podat žalobu z pronájmu, z prodeje nebo z příkazní smlouvy. Pokud jsem ti však dal peníze, abys vydal to, co dlužíš ze závěti nebo ze stipulace, pak je k dispozici pouze kondikce na peníze dané z tohoto důvodu. To píše také Pomponius.²⁹

Ten, kdo poskytuje peníze, činí tak o vlastní vůli, aby získal věc, na kterou má nárok ze smlouvy. Na rozdíl od předchozího případu neslouží k vymožení takto poskytnutého plnění kondikce, ale žaloba, která vzchází z toho kterého kontraktu (*actio ex locato*, *actio ex vendito*, *actio mandati*). Jako další případy, kdy se žaluje kondikcí, uvádí Paulus *stipulatio* a dluh ze závěti, a odvolává se na Pomponia. Zdálo by se, že žaloba z kontraktu by mohla být použita také u výpůjčky a u úschovy,³⁰ případně, že by mohly být obě žaloby použity alternativně. Tuto hypotézu podporuje i Labeonův názor, že složitel, který zaplatil za vrácení uschované věci, může použít *actio depositi directa*.³¹ Rozdíl mezi právními vztahy, kde je možno žalovat typovou žalobou a právními vztahy, kde přísluší pouze kondikce, spočívá v tom, že prvně zmiňované vztahy jsou *stricti iuris*, druhé zmiňované *bonae fidei*. Žalobu *bonae fidei* může soudce použít v případech *emptio-venditio*, *locatio-condictio*, *mandatum* nejen pro typickou situaci, kdy jedna ze stran neposkytne slíbené plnění, ale také tehdy, kdy je třeba vyžadovat nazpět dodatečnou platbu, která byla poskytnuta proto, aby bylo získáno plnění, které je předmětem těchto smluv.

V případech žalob přísného práva (*actiones stricti iuris*), kde nebylo možno takto použít žalobu, bylo nutno žalovat na vymožení dodatečné platby a užívala se právě *condictio*.

Actio ex stipulatu a *actio ex testamento* byly právě žalobami přísného práva. Toto řešení je sporné v případě výpůjčky (*commodatum*). V době Pomponia a Paula příslušela z výpůjčky *actio in factum commodati*, která byla *actio stricti iuris*.³² Proto bylo nutné i v případě dodatečné platby použít *condictio*. Podle mého soudu je nechat si zaplatit za to, že vydám věc z úschovy, výpůjčky nebo nájmu nečestné (*turpis*) proto, že se jedná o porušení *fides*, důvěry, která panuje mezi stranami. To vede římské právníky, kteří považují *fides* za jednu z hlavních ctností, která má ovládat jednání mezi Římany, ke stejné přísnému postihu, jako u krádeže nebo u vraždy.

²⁹ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV. Vybrané části*, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 541–543.

³⁰ Která je uváděna jako příklad v úvodní systematice této kondikce – viz Dig. 12, 5, 2, 1.

³¹ Dig. 16, 3, 34.

Ulpianus libro 30 ad edictum

Potes agere depositi cum eo, qui tibi non aliter quam nummis a te acceptis depositum reddere voluerit, quamvis sine mora et incorruptum reddiderit.

Ulpianus ve 30. knize K ediktu

Žalobou ze smlouvy o úschově můžeš žalovat toho, kdo ti nechce vrátit uschovanou věc bez toho, aby od tebe přijal peníze, třebaže (pak) vrátil věc neporušenou a bez prodlení (z lat. jazyka přeložil autor).

³² Viz PASTORI, F. *Commodato contratto responsabilità*. Milano: A. Giuffrè, 1986, s. 147.

V pramenech můžeme nalézt i případy, kdy se nečestného jednání dopouštějí obě strany – poskytnutí peněz, aby se strana vyhnula stíhání za *stuprum* nebo *adulterium* nebo pokud zloděj zaplatil, aby se vyhnul stíhání za delikt krádeže.³³

Užití kondikce z nečestného právního důvodu bylo nadále omezeno pravidlem *in pari turpitudine*. Pokud jednal nečestně jak převodce, tak příjemce, není důvod k tomu, aby právo nějakým způsobem zasahovalo. Protože příjemce možná nezasluhuje to, co přijal s nečestným úmyslem. Převodce však rovněž nezaslouží být chráněn. K ochraně je nezbytně nutné, aby měl převodce „lepší právo“ k vydanému plnění, než příjemce, na kterého bylo toto plnění převedeno.³⁴ Toto pravidlo (*si et dantis et accipientis turpis causa sit, possessorem potiorum esse et ideo repetitionem cessare*) je vyjádřeno v římských pramenech nejen v Dig. 12, 4, 5, pr. – 1, ale opakovaně na jiných místech:

Dig. 12, 5, 8.

Paulus libro tertio quaestionum

Si ob turpem causam promiseris Titio, quamvis si petat, exceptione doli mali vel in factum summovere eum possis, tamen si solveris, non posse te repetere, quoniam sublata proxima causa stipulationis, quae propter exceptionem inanis esset, pristina causa, id est turpitudine, superesset: porro autem si et dantis et accipientis turpis causa sit, possessorem potiorum esse et ideo repetitionem cessare, tametsi ex stipulatione solutum est.

Paulus ve 3. knize otázek

*Pokud jsi slíbil Titiovi z oboustranně nemravného důvodu, pak i když ho můžeš v případě, že vymáhá, odrazit námitkou podvodu, nebo námitkou založenou na popsání skutkového stavu, pak jestliže zaplatíš, vymáhat od něho nemůžeš, neboť když bylo zrušeno bezprostřední plnění stipulace, nebo bylo neúčinné kvůli námitce, původní důvod zůstal, tedy nemravnost; ostatně pokud se nemravný důvod vztahuje jak na poskytovatele, tak na příjemce, má držitel lepší právní postavení, a proto vymáhat nelze, i když bylo plněno ze stipulace.*³⁵

Dig. 3, 6, 5, 1

Ulpianus libro decimo ad edictum

Sed etiam praeter hanc actionem condictio competit, si sola turpitudine accipientis versetur: nam si et dantis, melior causa erit possidentis. Quare si fuerit condictum, utrum tollitur haec actio, an vero in triplum danda sit? An exemplo furis et in quadruplum actionem damus et conductionem? Sed puto sufficere alterutram actionem. Ubi autem condictio competit, ibi non est necesse post annum dare in factum actionem.

Ulpianus v 10. knize K ediktu

*Ale kromě této žaloby přísluší také kondikce, a to tehdy, jestliže nečestně jedná pouze přijímající. Jestliže je také na straně dávajícího, potom bude mít lepší pozici držící; a proto jestliže již nelze použít kondikci, bude žaloba ztracena, nebo bude udělena pouze žaloba na trojnásobek? Jako v případě zloděje musíme udělit žalobu na čtyřnásobek, tak také kondikci? Domnívám se ale, že postačí druhá z těchto žalob. Neboť tam, kde přísluší kondikce, není nutné udělit po roce žalobu založenou na popsání skutkového stavu.*³⁶

³³ Dig. 12, 4, 5, pr. 1.

³⁴ FABER, A. *Rationalia in tertiam partem Pandectarum. In tres tomos divisa*. Lugdunum, s.l., 1663, s. 280.

³⁵ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV. Vybrané části*, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 541.

³⁶ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV. Vybrané části*, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 323.

Dig. 12, 7, 5, pr.

Papinianus libro 11 quaestionum

Avunculo nuptura pecuniam in dotem dedit neque nupsit: an eandem repetere possit, quaesitum est. Dixi, cum ob turpem causam dantis et accipientis pecunia numeretur, cessare conditionem et in delicto pari potiore esse possessorem: quam rationem fortassis aliquem secutum respondere non habituram mulierem conditionem: sed recte defendi non turpem causam in proposito quam nullam fuisse, cum pecunia quae daretur in dotem converti nequiret: non enim stupri, sed matrimonii gratia datam esse.

Papinianus v 11. knize Otázek

Žena, která se hodlá provdat za bratra své matky, mu předala jako věno peníze a neprovdala se za něj. Je sporné, zda tyto peníze může vymáhat. Řekl jsem, že pokud byly vyplaceny peníze z potupného důvodu plátce i příjemce, nelze kondikci použít a při stejném protiprávním jednání je silnější postavení držitele. Kvůli tomu by někdo mohl dát takovou odpověď, že žena kondikci mít nebude. Správně však bude hájen názor, že v takovém případě nejde ani tak o potupný důvod, jako spíše o žádný, neboť peníze, které byly odevzdány jako věno, nemohou být věnem, nebyly tedy odevzdány z důvodu smilstva, ale z důvodu manželství.³⁷

Dig. 12, 7, 5, 1.

Papinianus libro 11 quaestionum

Noverca privigno, nurus socero pecuniam dotis nomine dedit neque nupsit. Cessare conditio prima facie videtur, quoniam iure gentium incestum committitur: atquin vel magis in ea specie nulla causa dotis dandae fuit, conditio igitur competit.

Papinianus v 11. knize Otázek

Macecha nevlastnímu synovi, snacha tchánovi, daly peníze jako věno a neprovdaly se. Na první pohled se má za to, že kondikci nelze použít, neboť podle práva národů spáchaly krvesmilstvo, anebo přece jen v tomto případě nebyl žádný důvod ke zřízení věna, a kondikci je tedy možné použít.³⁸

V podstatě se muselo jednat o zločin nebo o těžké porušení morálního pravidla (jako je krvesmilstvo ve výše zmiňovaném případě). Samotná protiprávnost plnění však nezakládala použití kondikce.

Ovšem nejslavnější případ oboustranné nečestnosti, který stojí u kořenů našeho případu s nevěstincem, je předání peněz prostitutce:

Dig. 12, 5, 4, 3.

Ulpiano libro 26 ad edictum

Sed quod meretrici datur, repeti non potest, ut Labeo et Marcellus scribunt, sed nova ratione, non ea, quod utriusque turpitudine versatur, sed solius dantis: illam enim turpiter facere, quod sit meretrix, non turpiter accipere, cum sit meretrix.

Ulpianus ve 26. knize K ediktu

To, co se dává prostitutce, vymáhat ale nelze, jak píší Labeo a Marcellus, avšak podle nového názoru nikoliv proto, že obě strany jednají nemravně, ale z toho důvodu, že se jí

³⁷ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV. Vybrané části, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 541.*

³⁸ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV. Vybrané části, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 541.*

dopouští pouze poskytovatel, ona pouze nemravně jedná, protože je prostitutka, ale peníze z nemravného důvodu nepřijímá, neboť prostitutkou je.³⁹

Podstata tohoto právního problému spočívá v tom, že se prostitutky v Římě „eufemisticky řečeno“ netěšily veliké úctě.⁴⁰ Podle Labeona a Marcella nemůže použít kondikci ani jedna strana, protože jednání prostitutky je považováno za nečestné samo o sobě, a poskytování peněz prostitutce je rovněž nečestné. Ulpián se odvolává na „nový názor“, podle kterého je nečestné pouze jednání toho, kdo poskytuje peníze. Ulpián tedy neposuzuje tento případ jako oboustrannou nečestnost. Ten, kdo poskytl peníze, nemůže tyto peníze požadovat nazpět pomocí *condictio ob turpem causam*, protože sám jedná nečestně. Tak alespoň vykládá jeho jednání A. Pavlíček.⁴¹ Naproti tomu R. Zimmermann posuzuje tento případ jako *turpitudō solius dantis* a je buď vyloučeno užití kondikce jak pro prostitutku, tak pro jejího zákazníka nebo, podle nového rozhodnutí, které jasně vysvětluje z posuzovaného textu (*nova ratio*), se morálně provinil pouze zákazník („that only the giver has tainted“).⁴² Uvedené místo vedlo k rozsáhlým diskuzím i v rámci *ius commune*. Zásada, že *condictio ob turpem causam* nemůže být použita v případě oboustranné nečestnosti, byla zastávána L. von Arndtsem.⁴³ M. Voigt se domnívá, že je možno použít tuto kondikci v případě jednání, které je v rozporu s čestností nebo dobrými mravy.⁴⁴ Ne každé nečestné jednání ovšem podle M. Voigta vede k využití kondikce. Jako příklad jednání, které je sice nečestné, ale nikoliv *turpis*, uvádí zkrácení dědice odkazem nebo fideikomisem, který byl v rozporu s *lex Falcidia*⁴⁵ nebo *lex Voconia*. A druhý případ, který M. Voigt uvádí, je právě předání peněz prostitutce. Takové jednání je sice nečestné, ale nikoliv *turpis*, kondikci tedy není možné použít.⁴⁶ V rámci rakouského občanského zákoníku nacházíme *condictio ob turpem causam* ve třetí větě § 1174 OZ 1811: „Bylo-li však něco dáno, aby zabráněno bylo nedovolenému jednání, tomu, kdo chtěl jednání toto vykonati, jest nemožno to zpět požadovati.“ Rakouský zákonodárce bral do úvahy stejné stejné příklady, jaké se objevují v pramenech římského práva. Například zaplatím někomu, aby mě nezbil nebo nepomluvil. Příjemce je ve stejném postavení jako ten, kdo přijal úmyslně nedluh. Musí tedy vrátit všechno, co obdržel, a je povinen nahradit veškerou škodu i ušlý zisk.⁴⁷ Je zcela lhostejné, zda byl nedovolený čin vykonán nebo ne.⁴⁸

³⁹ *Digesta seu Pandectae. Tomus I. Fragmenta Selecta. Liber I–XV. Digesta neboli Pandekty. Svazek I. Kniha I–XV.* Vybrané části, red. M. Skřejpek, Praha: Karolinum, 2015, s. 541.

⁴⁰ SKŘEJPEK, M. Prostituce v antickém Římě. *Právní rozhledy*, 9, 2003, s. 456–462.

⁴¹ PAVLÍČEK, A. *Žaloby z obohacení vedle rakouského práva občanského se zvláštním zřetelem k právu obecnému, k zákonům i nástinám moderním.* Spis cenou Jednoty právnické počtený. Praha: Nákladem Jednoty právnické, 1873, s. 189.

⁴² ZIMMERMAN, R. *The Law of Obligations. Roman Foundation of the Civilian Tradition.* South Africa: Juta & Co. Ltd, Deveter, Boston: Kluwers, 1990, Reprint 1992, s. 847.

⁴³ ARNDTS, L. *Učební kniha Pandekt.* II. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 281.

⁴⁴ VOIGT, M. *Ueber die conditionen ob causam und ueber causa und titulus in allgemeinen.* Leipzig: Voigt & Günther, 1862, s. 565.

⁴⁵ Dig. 39, 5, 20, 1.

⁴⁶ VOIGT, M. *Ueber die conditionen ob causam und ueber causa und titulus in allgemeinen.* Leipzig: Voigt & Günther, 1862, s. 554.

⁴⁷ V této souvislosti odkazuje J. Krčmář na ust. § 1437 OZ 1811 (*condictio indebiti*) a § 335 OZ 1811 (povinnost nepoctivého držitele k náhradě). Viz KRČMÁŘ, J. *Právo občanské. Právo obligační.* Ed. J. Špáčil. Reprint IV. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 303.

⁴⁸ EHRENZWEIG, A. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts Teil: Bd. 2, 1. Hälfte., Das Recht d. Schuldverhältnisse.* Wien: Manz, 1928, s. 745.

Souvislost s prostitutí však nacházíme v první větě tohoto ustanovení, které vymezuje užití *condictio ob turpem causam* negativně: „Co dal někdo vědomě, aby způsobil nemožné nebo nedovolené jednání, nemůže opět požadovati nazpět.“ Toto ustanovení⁴⁹ je podle J. Sedláčka „prémii na nemorálnost“. Jako příklad uvádí, že pokud kupující koupí dům za účelem, aby v něm zřídil nevěstinec a dům byl již zaknihován, a kupující odmítá zaplatit kupní cenu, pak nemůže prodávající ani požadovat zaplacení kupní ceny, protože smlouva je neplatná pro rozpor s dobrými mravy, ani vydání domu nazpět, právě s odkazem na první větu § 1174 OZ 1811.

V. Kubeš k tomu uvádí, že „plní-li se ze smlouvy proti dobrým mravům, a je-li turpitudu jen na straně accipientis, může ten, kdo plnil, požadovat nazpět; jde-li o turpitudu dantis nebo utriusque, jest žaloba na vrácení plněného vyloučena...“⁵⁰ V případě prodeje domu za účelem zřízení nevěstince je vyloučena vlastnické žaloba, protože věcně právní jednání nemůže být pro svou abstraktnost zasaženo „nemravností základního jednání“.⁵¹

Proto odmítá J. Sedláček tak širokou aplikaci tohoto ustanovení. Podle jeho názoru se aplikace první věty § 1174 OZ 1811 vztahuje pouze na „úplatné smlouvy“, jejichž předmětem je *facere*.⁵² Tímto omezením se chce J. Sedláček vyhnout zjevné nespravedlnosti v případě s koupí domu za účelem zřízení nevěstince. Pokud zní plnění na *dare*, je možné použít *condictio indebiti*.⁵³

Do vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937 (VN 1937) byla problematika *condictio ob turpem causam* převzata z OZ 1811 v nezměněné podobě. Pozitivní a negativní definici této kondikce nacházíme v rámci 46. hlavy (Zánik práv a závazků) v ust. § 1303 VN 1937 („Dá-li někdo vědomě něco k účelu nemožnému nebo nedovolenému, nemůže se domáhati, aby mu to bylo vráceno“), resp. § 1304 VN 1937 („dá-li však někdo, aby zabránil nedovolenému činu, něco tomu, kdo se chtěl činu dopustiti, může se domáhati vrácení“).

V rámci tzv. středního kodexu (zák. č. 141/1950 Sb.) byly jednotlivé skutkové podstaty reorganizovány (nutno podotknout, že velmi vhodně) do samostatné sedmnácté hlavy („závazky z bezdůvodného obohacení“). Avšak *condictio ob turpem causam* pod rubrikou „plnění bez právního důvodu“ bychom hledali marně.

⁴⁹ Toto ustanovení odpovídá § 817 BGB: „War der Zweck einer Leistung in der Art bestimmt, dass der Empfänger durch die Annahme gegen ein gesetzliches Verbot oder gegen die guten Sitten verstoßen hat, so ist der Empfänger zur Herausgabe verpflichtet. Die Rückforderung ist ausgeschlossen, wenn dem Leistenden gleichfalls ein solcher Verstoß zur Last fällt, es sei denn, dass die Leistung in der Eingehung einer Verbindlichkeit bestand; das zur Erfüllung einer solchen Verbindlichkeit Geleistete kann nicht zurückgefordert werden.“ Toto ustanovení považuje J. Sedláček za nešťastně formulované: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl V. §§ 1090–1441*. Praha: V. Linhart, 1937. Reprint původního vydání. Praha: Aspi, 2008, s. 378.

⁵⁰ KUBEŠ, V. *Smlouvy proti dobrým mravům*. Brno – Praha: nakladatelství Orbis Praha XII Fochova 62, 1933, s. 203. Viz také KUBEŠ, V. *Positivní právo sekundární v občanských zákonících moderních států*. Časopis pro právní a státní vědu, 1934.

⁵¹ KUBEŠ, V. *Smlouvy proti dobrým mravům*. Brno – Praha: nakladatelství Orbis Praha XII Fochova 62, 1933, s. 204. K tomu také von TUHR, A. *Eigentumserwerb aus unsittlichen Vertrag*. Archiv für die civilistische praxis, Heft 120, 1922, s. 1–13.

⁵² ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl V. §§ 1090–1441*. Praha: V. Linhart, 1937. Reprint původního vydání. Praha: Aspi, 2008, s. 379.

⁵³ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl V. §§ 1090–1441*. Praha: V. Linhart, 1937. Reprint původního vydání. Praha: Aspi, 2008, s. 380.

Ani právní úprava občanského zákoníku z roku 1964 (OZ 1964) neobsahuje *condictio ob turpem causam*. Obdobný účel jako tato kondikce plní skutková podstata bezdůvodného obohacení, označená jako „prospěch získaný z nepoctivých zdrojů“.⁵⁴ Za nepoctivé zdroje se považuje jednak trestná činnost, jednak veškerý zisk (majetkový prospěch), který byl získán jinak než prací nebo způsoby, které uznává socialistická společnost (děděním, darem nebo výhrou ve státní loterii).⁵⁵ Dokonce je za „prospěch z nepoctivých zdrojů“ považováno sjednání neadekvátní kupní ceny dohodou stran v případě, že by byla dohoda uzavřena díky nezkušenosti jedné ze stran, tato nezkušenost by však nedosahovala intenzity omylu, pro který by bylo možno od smlouvy odstoupit. Rozdíl mezi adekvátní a neadekvátní kupní cenou je možno jako samostatný nárok požadovat nazpět. Tento nárok je možné uplatnit všude tam, kde konkrétní úpravy jednotlivých institutů občanského práva nápravu neumožňují.⁵⁶ Jiným případem „nepoctivých zdrojů“ je to, co bylo získáno v rozporu s dobrými mravy – příliš vysoké úroky, příliš vysoká provize, než jaká je obvyklá v obchodním styku.⁵⁷ V případě, že bychom chtěli řešit případ *meretrix* podle této právní úpravy, potom by mohl požadovat částečně platbu nazpět, pokud by byla při sjednávání úplaty zneužita jeho mladická nezkušenost nebo v případě, že by si *meretrix* řekla za své služby příliš mnoho.

Nový občanský zákoník (OZ 2012) nahrazuje pojem bezdůvodné obohacení „prospěchem z nepoctivých zdrojů“ pojmem bezdůvodné obohacení „protiprávním užitím cizí hodnoty“.⁵⁸ Je otázkou, zda se jedná o totožné právní instituty. Podle J. Bílkové je tento majetkový prospěch užší.⁵⁹ J. Petrov naopak vykládá (v souladu s německou literaturou) pojem užití značně široce – pod užití spadá nejen fyzické užívání, ale také neoprávněné zcizení, ba dokonce i spotřeba nebo zpracování věci.⁶⁰

Oba autoři zároveň uvádějí, že obecné právní závěry⁶¹ ke skutkové podstatě bezdůvodného obohacení lze použít i pro novou skutkovou podstatu „protiprávní užití cizí hodnoty“.⁶²

Jedná se tedy o široce formulovanou skutkovou podstatu, kdy se nedostává obohacenému majetkového prospěchu plněním. Obohacený nabývá prospěch svým vlastním, protiprávním jednáním. Tato skutková podstata se použije tehdy, pokud nedopadá na případ žádná jiná ze specifických skutkových podstat § 2991 odst. 2 OZ 2012.⁶³

Příkladem protiprávního užití cizí hodnoty je vybrání prostředků z účtu stavebního spoření, který je zřízen pro nezletilé dítě, a jeho užití pro soukromý účel.⁶⁴ Protiprávním

⁵⁴ § 452 OZ 1964.

⁵⁵ KNAPP, V., LUBÝ, Š. *Československé občanské právo*. Svazek II. Praha: Orbis, 1974, s. 448.

⁵⁶ KNAPP, V., LUBÝ, Š. *Československé občanské právo*. Svazek II. Praha: Orbis, 1974, s. 449.

⁵⁷ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. svazek. § 1–487. Praha: Linde, 2008, s. 1067.

⁵⁸ § 2991 odst. 2 OZ 2012.

⁵⁹ BÍLKOVÁ, J. *Bez důvodné obohacení v novém občanském zákoníku. Komentář*. § 2991–3005. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 109.

⁶⁰ PETROV, J. HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1885. V případě zpracování ale dává přednost užití § 1074 a násl OZ 2012.

⁶¹ Vyslovené v rozsudku NS 33 Odo 79/2006.

⁶² BÍLKOVÁ, J. *Bez důvodné obohacení v novém občanském zákoníku. Komentář*. § 2991–3005. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 107.

⁶³ BÍLKOVÁ, J. *Bez důvodné obohacení v novém občanském zákoníku. Komentář*. § 2991–3005. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 109.

⁶⁴ NS 28 Cdo 3429/2008.

užitím cizí hodnoty je např. užití cizí věci bez souhlasu vlastníka.⁶⁵ Bezdůvodné obohacení vzniká tomu, kdo jako pronajímatel uzavře nájemní smlouvu k cizí věci.⁶⁶

Protiprávní užití cizí hodnoty je získání věci trestným činem (loupeží, krádeží, zpronevěrou). Rozsah vydání bezdůvodného obohacení je odvozen od toho, zda byl příjemcem poctivým nebo nepoctivým.⁶⁷

Dochází ovšem k duplikaci právní úpravy, neboť do OZ 2012 byla převzata i právní úprava *condictio ob turpis causam* z OZ 1811.⁶⁸ Stejně jako v rakouské právní úpravě platí, že skutečná *condictio ob turpis causam* je obsažena v druhé větě předmětného ustanovení a námi sledovaná problematika *meretrix* – ona prémie na nemorálnost J. Sedláčka – se v plné síle znovu vrací ve větě první.

⁶⁵ BÍLKOVÁ, J. *Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku. Komentář. § 2991–3005*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 110.

⁶⁶ PETROV, J. HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1886.

⁶⁷ BÍLKOVÁ, J. *Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku. Komentář. § 2991–3005*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 110.

⁶⁸ § 2998 OZ 2012: „Plnila-li strana vědomě proto, aby druhá strana něco vykonala za účelem zakázaným nebo zcela nemožným, nemá právo požadovat, aby jí to bylo vráceno. Dal-li však někdo, aby zabránil protiprávnímu činu, něco tomu, kdo se chtěl činu dopustit, může požadovat vrácení.“

***Condictio ob turpem causam* in Justinian law and its use in modern law**

Petr Dostálík

Summary

The paper deals with the issue of unjust enrichment. It maps out cases of the use of a special action of unjust enrichment (*condictio ob turpem vel iniustam causam*). It deals in particular with the factual circumstances and the situation in which Roman lawyers provided this condition and inferred from these situations the more general principles applicable even in the modern law.

The basic prerequisite for the use of this *condictio ob turpis causam* was the violation of *fides*, the trust among the people – that is why the condemnation is not only a thief who has to pay for not to commit the theft or to reveal where he hid the prey but also against (Dig 12, 5, 4, 3), the case of Ulpian's famous case, in which the plaintiff seeks, by means of this action, to pay back what he has paid for a prostitute. This famous case has become the basis of an extensive discussion of the essence of the *condictio ob turpis causam* both in "Pandekt" law and in Austrian law and in the legal science of Czechoslovakia. This paper maps out the opinions of J. Sedláček and V. Kubeš on this issue and evaluates the impact of this case also on the latest legal regulation under the new Civil Code (§ 2991 (2) of the Czech Civil Code 2012).